

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (2)

2026

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, may.
2-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilkomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY HISOBOTLAR TAHLILINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'NALISHLARI	12
Xudoyberdiyev Ulug'bek Axmad o'g'li	
O'ZBEKISTON KOMPANIYALARIDA DIVIDEND SIYOSATI JOZIBADORLIGINI OSHIRISH	16
Shermuxeimedov Akmal Komiljonovich	
РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ФИНТЕХА И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА	21
Салимова Зиёда Рустамжон қизи	
ELEKTR TARMOQLARI KORXONALARIDA YO'QOTISHLAR HISOBI UCHUN ISHCHI HISOBVARAQLARI TIZIMINI ISHLAB CHIQUISH	27
Xojimurodov Zuxriddin Shukurullo o'g'li	
RAQAMLI MUHITDA BANK XIZMATLARINI MASOFADAN KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH	32
Azlarova Aziza Axrorovna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SOLIQ ORGANLARI FAOLIYATINI SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	36
Soyibova Matluba Ahmedboyevna	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	41
M.O. Yo'ldoshova	
NARXLARNI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY KONSEPSIYASI SIFATIDA DINAMIK NARX SHAKLLANTIRISH	45
Anvar Deberdiyev	
SOLIQ MA'MURCHILIGINI RAQAMLASHTIRISH VA RIVOJLANTIRISH ORQALI YASHIRIN IQTISODIYOT KO'LAMINI QISQARTIRISH YO'LLARI	49
Mamatkulov Salimjon Raxmonkulovich	
STARTAP EKOTIZIMLARINI RAG'BATLANTIRISHNING SOLIQ MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH: GLOBAL MUAMMOLAR VA HUDUDIIY IMKONIYATLAR	55
Ishimova Mohinur Absalomovna	
UMUMIY OVQATLANISH TIZIMIDA B2B MARKETINGINI JORII ETISH. (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	61
Zakirova Gulnoza Quدراتovna, Aliyeva Gulnora Ildarovna	
TIBBIYOT TASHKIOTLARIDA NOMOLIVAVIY AKTIVLAR HISOBI AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	67
Iskanov Xoljigit Nurkosimovich	
RAQAMLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARINI RIVOJLANTIRISH MARKAZIDA ICHKI AUDIT TIZIMINI TASHIL ETISH AMALIYOTI	73
Suyunov Yorqin Bekmurodovich, Nazarov Ubaydulla Abdumannapovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MONOPOLIYAGA QARSHI SIYOSATNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	79
Yuldashev Akmal Kiyomovich	
TOG'-KON KORXONALARIDA TEXNOLOGIK TIZIM HOLATINI BAHOLASH VA IQTISODIIY SAMARADORLIK ZAXIRALARINI ANIQLASH	83
Abirova Nargizabonu	
YASHIL IQTISODIYOT TAMOYILLARI VA ULARNING MILLIIY RIVOJLANISHI	88
Turayev Abduvohid Kuldashovich	

IQTISODIYOTNING INNOVATSION TARAQQIYOTI SHAROITIDA MEHNAT RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	93
Artiqova O'g'iljon Zafar qizi	
O'ZBEKISTON MILLIY TELERADIOKOMPANIYASI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA SEMIR MODELIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	101
Rustamov Zafar	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH TANNARXINI PASAYTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI	107
Metyakubov Azamat Djumanazarovich	
BUXORO ARK ANSAMBLI TURISTIK SIG'IM IMKONIYATLARINI BAHOLASH	111
Sulaymonova Malika Maxmudovna, Qilichov Muhriddin Husniddin o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ПЛАНИРОВАНИЯ, КОНТРОЛЯ И АНАЛИЗА ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ НА МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ	116
Муродов Шавкатжон Фарходович, Зайналов Ж. Р.	
XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI ISHTIROKIDAGI INVESTITSION LOYIHALARNI AMALGA OSHIRISHDA MAVJUD MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	121
Ochildiyeva Naima Mengziya qizi, Ollokulova Feruza Mansurovna	
TIJORAT BANKLARINING KREDITLASH AMALIYOTIDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	127
Melibayev Sodir Adilovich	
TIJORAT BANKLARI RENTABELLIGINI TA'MINLASHDA AKTIVLAR VA REGULYATIV KAPITALNING O'RNI	135
Sheraliev Abbos Xolmuminovich	
DIGITAL TRANSFORMATION OF DECISION-MAKING IN THE NATIONAL ELECTRICITY GRID OF UZBEKISTAN	140
Abdumalik A. Djumanov, Mukhlisa M. Gafurova, Tursunmurod R. Sobirov	
VIRTUAL IQTISODIYOTNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH MEXANIZMLARI	147
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich	
O'ZBEKISTON QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORINING RIVOJLANISH HOLATI VA INSTITUTSIONAL TUZILMASI.....	152
Shamsiddinov Ne'matjon Ashurali o'g'li	
ASOSIY VOSITALAR HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	157
To'ychiyeva Dilnoza Farxod qizi	
ELEKTRON TIJORAT BOZORIDA RISKLARNI BAHOLASH MASALALARI	162
Aripov Ulug'bek Bahodirovich	
UY-JOY BOZORINI IPOTEKA KREDITLASH AMALIYOTI ORQALI INTEGRATSIYA QILISH: O'ZBEKISTON SHAROITIDA RIVOJLANISH YO'NALISHLARI	166
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
HUDUDIY INVESTITSIYA TARKIBINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA DINAMIK TA'SIRINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	171
Mirzakulova Risolat Musurmankulovna	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI KREDITLASH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH	175
Bo'taev O'tkir Eshboevich	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISHNING INNOVATSION USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	181
Umarova Malika Nematjanovna	
РАЗВИТИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ЗЕЛЕННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ КАК ФАКТОР СТАНОВЛЕНИЯ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	187
Рахмонов Джамшид Одил угли	

ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ В ОРГАНИЗАЦИЯХ КУЛЬТУРЫ УЗБЕКИСТАНА.....	194
Абдусаламова Фарогат Сунатиллаевна	
BANK XIZMATLARI KO'RSATISH MEZONLARINI ANIQLASH VA ULARNI BAHOLASH.....	200
Avazbek Jo'rayev	
BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK OMILLARNING IQTISODIY AHAMIYATI	207
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna	
ASALARICHILIK XO'JALIKLARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	211
Berdimuratov Kuanishbay Genjebaevich	
ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ ПРОЕКТОВ И ПРОГРАММ.....	215
Абдупаттоев Абдухакимжон Абдулхамид угли	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TISH STRATEGIYASI.....	228
Mohichexra Melikovna Mo'minova	
INKLYUZIV TURIZMNI RIVOJLANTIRISH XUSUSIYATLARI: XALQARO TAJRIBA TAHLILI	233
Dilbar Xasanovna Aslanova, Usmanova Zumrad Islamovna	
TA'LIM TIZIMIDA MARKETING YONDASHUVI VA TAMOYILLARINI QO'LLASHNING NAZARIY ASOSLARI	239
Musayeva Shoira Azimovna, Raxmonova Aziza Tolibovna	
MEHMONXONALAR VA OILAVIY MEHMON UYLARI RIVOJLANISHINING NAZARIY ASOSLARI	245
Boynazarov Ulug'bek Egamberdiyevich	
HUDUDLARNING TURISTIK SALOHİYATIDAN FOYDALANISH ORQALI ICHKI TURIZMNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	250
Daminov Mirvoxid Isroilovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA YASHIL IQTISODIYOT RIVOJLANISHINING BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: MAKROIQTISODIY VA TARMOQ KO'RSATKICHLARI ASOSIDA TAHLIL	255
Iminoxunov Abdukoxor Abdivaitovich	
OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINING INNOVATION SAMARADORLIKKA TA'SIRI	264
Abdunabiyev Sirojiddin G'anijon o'g'li	
ИССЛЕДОВАНИЕ АКТИВНОСТИ И СТАБИЛЬНОСТИ КАТАЛИЗАТОРОВ В ПРОЦЕССЕ ГИДРООЧИСТКИ НЕФТЕПРОДУКТОВ И ИХ РОЛЬ В ОХРАНЕ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ.....	271
Тураев Баходир Тиркашевич, Махманов Дониёр Махманович	
SURXONDARYO VILOYATI HUDUDIY TURIZM BOZORINING MARKETING TAMOYILLARI ASOSIDAGI KOMPLEKS TAHLILI	276
Namozov Shahzod Maxmud o'g'li	
INNOVATIVE TRANSFORMATION PROCESSES AND ADVANCED INTERNATIONAL EXPERIENCE IN THE FIELD OF AGRICULTURAL SERVICES.....	282
Djurayeva Dilnoza Davronovna, Boltayeva Shakhnoza Bebudovna	
COMPARISON OF HOSPITAL-BASED AND HOME-BASED REHABILITATION AFTER CERVICAL SPINE SURGERY IN UZBEKISTAN	290
Shokhrukh Ziyavaddinov	
O'ZBEKISTON AKSIYADORLIK JAMIYATLARI MOLIYAVIY KOEFFITSIYENTLARI TAHLILI	299
Norqulov Mirsaid To'lqin o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA RAQOBAT MUHITINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI TAHLILI	306
Turdiyev Izatulla Ollaqulovich	
XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA IJARA HISOBI TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	312
Xoliqulova Yulduz Panji qizi	

ELEKTR TARMOQLARI KORXONALARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGIGA RAQAMLASHTIRISH VA INNOVATSIYALARNING O'RNI: XORIJ TAJRIBASI	317
Mavlonov Ozod Ulug'bekovich	
QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING XORIJIY DAVLATLAR ILG'OR TAJRIBALARI VA ULARNI MAMLAKATIMIZDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	322
Rajapov Xayrulla Bekdurdiyevich, Sharipova Lobar Umrbek qizi	
BANK TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH ASOSIDA BOSHQARISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARI.....	330
Boltayev Zokirjon Otanazarovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI TO'LOV QOBILIYATINI TA'MINLASHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI.....	334
Adilova Zohida Ikromjonovna	
MOLIYAVIY AKTIVLAR TARKIBIDAGI DEBITORLIK QARZDORLIKLARINI MHXS TALABLARI ASOSIDA BAHOLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	339
Umurzakov Dilshodbek Hakimovich	
ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕНЕДЖМЕНТА В УСЛОВИЯХ УДАЛЁННОЙ РАБОТЫ	345
Хамидов Далер Дилшодович	
ISMOIL SOMONIY MAQBARASINING TURISTIK SIG'IMINI BAHOLASH: BUXORO TARIXIY MARKAZI MISOLIDA.....	351
Choriyeva Dilovar Tohir qizi, Qilichov Muhridin Husniddin o'g'li	
CONSUMER TRUST IN UZBEKISTAN'S E-COMMERCE	356
Erkin Shavqiyev Professor, Ulugmurodov Farkhod	
IMPROVING THE FINANCING SYSTEM OF EXPORT ACTIVITIES OF SMALL BUSINESS ENTITIES.....	362
Karamatdinova Aysawle Parakhatovna	
XORIJIY OLIY TA'LIM MUASSASALARINING RAQAMLI MARKETING VOSITALARI TAHLILI: O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	369
Sharopova Nafosat, Xolmamatov Diyorbek	
SURXONDARYO VILOYATIDA MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOY-IQTISODIY OMILLARNI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	374
Islomov Bobur Bahodir o'g'li	
XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA ASOSIY VOSITALARGA AMORTIZATSIYA HISOBLASH USULLARI VA AUDITORLIK HISOBOTINI TAKOMILLASHTIRISH	380
Xasanov Shoxrux Raximjonovich	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA REAL SEKTOR KORXONALARINING ROLI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	385
Sobitova Ra'no Solidjonovna, Babaxadjayev Firdavs Bahodir o'g'li	
PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE NEW UZBEK CONSULTING SERVICES MARKET AND METHODS FOR ASSESSING THE POTENTIAL FOR ATTRACTING INVESTMENTS	388
Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
RESPUBLIKAMIZDA UMUMIY OVQATLANISH SOHASI XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARDAN FOYDALANISH.....	394
Kalanova Moxigul Baxritdinova	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA KORXONA BOSHQARUVINING TASHKILIY-IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	399
Azlarova Munira Muhammad-Amin qizi, Yoqubov Madaminbek Abdurahim o'g'li	
BALIQCILIK SOHASIDA TADBIRKORLIK MAJMUALARINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING ROSSIYA TAJRIBASI VA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	406
Rajapov Xayrulla Bekdurdiyevich	

RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA CHIQUINDILARNI BOSHQARISH TIZIMINING ZAMONAVIY MODELLARI	416
Xasanov Komil Mutalibjanovich	
TOSHKENT VILOYATI QISHLOQ HUDUDLARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OMILLARI: EMPIRIK TAHLIL	421
Saidakbarova Ziyoda Doniyor qizi	
METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR FINANCIAL SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF ADDITIONAL ACTIVITIES IN FARM ENTERPRISES	426
Kalimbetov Khaliknazar Kurbanbaevich	
KIMYO SANOATI KORXONALARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH YO'NALISHLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	432
Suyarov Shaxzod Salim o'g'li	
XALQARO MOLIYA TASHKILOTLARIDAN O'ZBEKISTONGA JALB ETILGAN IMTIYOZLI MABLAG'LARNING SAMARADORLIGI	438
Turdiyeva Zarnigor Asqar qizi	
NAVOIY VILOYATIDA TURIZM XIZMATLARINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH.....	442
Turayev Abduvoxid Kuldashevich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKNI BOSHQARISHNING XORIJIY AMALIYOTI.....	448
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	
KORXONALARDA STRATEGIK REJANI ISHLAB CHIQISH DARAJALARI VA BOSQICHLARI	452
Zaripova Sayohat Zafarovna	
IQLIM O'ZGARISHINING AGRAR IQTISODIYOTGA TA'SIRI: NAZARIY YONDASHUVLAR VA XALQARO TAJRIBA.....	457
Ozodxon Mahmudovna Qo'ziboyeva, Anvarbekov Fayzullo Rustamjon o'g'li, Rahmonova Xosiyatxon Fayzullo qizi	
WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF BANKING SERVICES THROUGH THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND BIG DATA TECHNOLOGIES.....	462
Mamatova Sevara Ilhom kizi	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RISK MENEJMENT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	470
Toshpulatov Davron Akromovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA YASHIL LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISH: HOLAT, MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR.....	477
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
YASHIRIN IQTISODIYOTNING RASMIY IQTISODIYOTGA TA'SIRINI BAHOLASH MUAMMOLARI	482
Bobojonov Azimjon Akmal o'g'li	
NAVOIY VILOYATI QIZILQUM CHO'LLARIDA XALQARO TURIZMNI TASHKIL QILISH VA RIVOJLANTIRISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI.....	486
Turayev Abduvoxid Kuldashevich	
BARQAROR SHAHAR RIVOJLANISHINING ASOSIY OMILLARI VA ULARNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: TANLANGAN DAVLATLAR VA O'ZBEKISTON MISOLIDA	493
Dadabayeva Nigora Muxamatxanovna, Jahongirova Muazzamxon Jahongir qizi	
AUDIT TEKSHIRUVLARIDA AUDIT DALILLARINI YIG'ISH AMALIYOTINI ZAMONAVIY IT TEXNOLOGIYALARDAN VA "MACHINE LEARNING" DAN FOYDALANGAN HOLDA TAKOMILLASHTIRISH ("IPAK YO'LI" AITB MISOLIDA).....	499
Eshqurbonov Bahrom Norsoat o'g'li	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BITIRUVCHILARINING MEHNAT BOZORIGA INTEGRATSIYASI: RAQAMLI KO'NIKMALAR OMILINING ROLI.....	506
Eshbo'riev Umarbek Rashidovich	
KOMPANIYALAR MOLIYASINING BARQARORLIGINI TA'MINLASH YO'LLARI.....	518
Rasulov Jasurbek Abdurasulovich	

ZAMONAVIY BAHOLASH FAOLIYATIDA PYTHON DASTURLASH TILINI QO'LLASHNING USLUBIY ASOSLARI VA ISTIQBOLLARI.....	522
Shaminov Abbosjon Faxriddin o'g'li	
MINTAQADA SANOAT TARMOQLARIGA INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING TASHKILIY-IQTISODIY YO'NALISHLARI.....	527
Maxmudov Jasurbek Ergashevich	
HUDUDIY ASALARICHILIKNI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEKANIZMLARI	532
Sulaymonov Sherzod Nasivaliyevich	
BARQAROR TURIZM VA UNING IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI	536
Sultonova Abduraimova Kamola Abdumannob qizi	
РАЗВИТИЕ КОРПОРАТИВНЫХ ФИНАНСОВ С УЧЕТОМ ESG-ПРИНЦИПОВ	542
Алиева Сусанна Сейрановна	
ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ РУКОВОДИТЕЛЯ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	548
Алибекова Паризода Раджаб кизи, Алимова Машхура Тоирхоновна	
KREDIT RESURSLARINING HUDUDIY IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA MOLIVAVIY SAVODXONLIKNING INSTITUTIONAL ROLI	554
G'aniyev Sanjar Poziljon o'g'li	
SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH INVESTITSİYALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH	561
Qorabayev Shuxratjon Axmadjonovich	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI QO'LLAB-QUVVATLASH ORQALI INKLYUZIV INVESTITSION MUHITNI RIVOJLANTIRISH.....	568
Irisqulova Munisa Akmal qizi	
AGROKLASTERLARNING TASHKILIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	573
Doliyev Samandar Toirovich	
MINTAQADA IQTISODIYOT TARMOQLARINI DIVERSIFIKATSİYALASH USULLARI.....	579
Sapayev Azamat Rustamovich	
MAKROIQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA TASHQI SAVDO SIYOSATINING O'RNI	583
Rustamova Nodira	
GAVKUSHON ANSAMBLI MISOLIDA BUXORO TARIXIY MARKAZIDAGI MEROS OBYEKTLARINING TURISTIK SIG'IM SALOHİYATI.....	587
Xolmurodova Moxichehra Dilmurodovna, Qilichov Muhriddin Husniddin o'g'li	
ОПРЕДЕЛЕНИЕ МНОЖЕСТВЕННОГО КОРРЕЛЯЦИОННО-РЕГРЕССИОННОГО АНАЛИЗА С ПОМОЩЬЮ ПРИКЛАДНЫХ ПРОГРАММ	594
Ганиева Зулфия Самиевна	
XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY AHAMIYATI	600
G'aniyev M., Vannobova Gulhayo Tolibjon qizi	
BUXORO TARIXIY MARKAZIDAGI ABDULAZIZXON VA ULUG'BEK MADRASALARINING TURISTIK SIG'IM IMKONIYATLARINI BAHOLASH	604
Ro'ziqulova Feruza Qurbon qizi, Qilichov Muhriddin Husniddin o'g'li	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK FAOLIYATINI MOLIVAVIY RAG'BATLANTIRISH HAMDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI	612
Iskandarov Saidazamxon Salohiddin o'g'li	
O'ZBEKISTONDA NOSTANDART BANDLIK ASOSIDA KICHIK BIZNES RIVOJINI BAHOLASHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARI.....	621
Fayzullayev Nurulla Baxromovich	
O'ZBEKISTONNING QAYTA TIKLANADIGAN ENERGIYA MANBALARIGA O'TISHI: MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR.....	627
Ro'ziyeva Dilobar Isomjonovna, Jo'ramurodova Feruza Mardon qizi	

XARAJATLARNI BOSHQARISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI VA USULLARI	633
Toshimov Azizbek Hakimovich	
ГЛОБАЛЬНАЯ КОНКУРЕНЦИЯ МОДЕЛЕЙ РЕГУЛИРОВАНИЯ ИИ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА ПРОМЫШЛЕННУЮ ПОЛИТИКУ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН	636
Рахматов Феруз Касымович, Садикова Дилафруз Ражабовна, Рахматов Фирдавс Феруз угли	
NODIR DEVONBEGI XONAQOHIDA TURISTIK SIG'IMNI BAHOLASH: FIZIK VA HAQIQIY SIG'IM TAHLILI	647
Odilova Muattar Akram qizi, Qilichov Muhriddin Husniddin o'g'li	
"O'ZBEKISTON – 2030" STRATEGIYASIDA IJTIMOY HIMOYA TIZIMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	654
Zoya Xalekeyeva, Jamgirbaeva Nilufar Dauilbay qizi	
O'ZBEKISTON SUVEREN XALQARO OBLIGATSIYALARINING NISBATAN PAST FOIZ STAVKADA JOYLASHTIRILISHI: INVESTORLAR ISHONCHI VA MAKROIQTISODIY BARQARORLIK IFODASI	662
Toyirov Yunus Alamovich, Nazarov Qilich Xolmuradovich	
РОЛЬ КРИТИЧЕСКОГО ЧТЕНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ МАРКЕТИНГОВОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ	668
Усманова Зумрад Исламовна	
ДИЛЕММА ПЛАТОНА И ПОППЕРА: ИНТУИЦИЯ КАК АБСОЛЮТНАЯ РАЦИОНАЛЬНОСТЬ	673
Мулладжанова Хосият Яздонова	
IQTISODIY TARAQQIYOTGA ERISHISHDA ERKIN IQTISODIY HUDUDLAR: KECHA, BUGUN VA ISTIQBOL	678
Boboqulov Sanjar Bahromqulovich	
MILLIY VALYUTA KURSI DINAMIKASINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	684
Kurbanov Feruz Pirnazarovich, Xudaybergenov Yusufboy Murodovich	
QURILISHDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK	690
B.K.Abdusamatov, F.Ablakulov	
NNTLARNING IJTIMOY AHAMIYATGA MOLIK LOYIHALARINI DAVLAT GRANTI SHAKLIDA MOLIYALASHTIRISHDA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING RAQAMLI MEKANIZMLARI	695
Xasanov Jahongir Botir o'g'li	
TIJORAT BANKLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA BAZEL III STANDARTLARINING O'RNI VA AHAMIYATI	701
Absamatov Anvar Ergashevich	
B-READY XALQARO MEZONI: KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ORQALI KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH ISTIQBOLLARI	706
Matniyozova Dilrabo Abdug'aprovna	
O'ZBEKISTONDA XIZMATLAR SOHASINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH ISTIQBOLLARI	711
D.A. Togayeva	
ORGANIK QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI SERTIFIKATLASH TIZIMI: YEVROPA ITTIFOQI TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON EKSPORT SALOHİYATINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	715
Dexkanova Shodiyona Kaxramon qizi, Axmedov Eldor Toyirovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLAR BARQARORLIGINI TA'MINLASH MEZONLARI	720
Kantureeva Asem Jambil qizi, Xudoyqulov Xurshid Xurramovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MINTAQAVIY IQTISODIYOTNING TARKIBIY O'ZGARISHLARINI INSON KAPITALI ORQALI RAG'BATLANTIRISH MEKANIZMLARI	727
Xudayberganova Nazokat Shonazarovna, Masharipova Xosiyat Matrasulovna	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ГИДРОЭНЕРГЕТИКИ В УСЛОВИЯХ ПЕРЕХОДА К ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКЕ	733
Габбарова Ильмира Володиевна	

AUDITORLIK XULOSASI HAMDA AXBOROT TAQDIMOTI SIFATINI INTEGRATSIYALASH AHAMIYATI VA YO'LLARI.....	738
Parpiyev Jaxongir Ilxomjonovich	
INTEGRATION OF TRADE MARKETING AND E-COMMERCE: COMBINING ONLINE AND OFFLINE SALES CHANNELS.....	744
Mamatkulova Shoira Jalolovna	
RAQAMLI TURIZM INFRATUZILMASINI BAHOLASHDA INTEGRATSION INDIKATORLAR TIZIMINI SHAKLLANTIRISH	750
Raximov Abror Zafarovich	
THE ECONOMIC SIGNIFICANCE OF DEVELOPING PILGRIMAGE TOURISM IN UZBEKISTAN	754
Rajapova Gulnoza Maxmudovna	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЛЁГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ: МИРОВОЙ ОПЫТ И ПРАКТИКА УЗБЕКИСТАНА.....	759
Ахмедова Газиза Азим кизи	
THE IMPORTANCE OF DIGITALIZATION METHODS AND SUSTAINABILITY IN PROVIDING PRODUCTS AND SERVICES TO CUSTOMERS	763
Umarova Nargiza Mirakabarovna	
NOMINAL ALMASHUV KURSI QADRSIZLANISHINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: O'ZBEKISTON TAJRIBASI ASOSIDA ILMIY-TAHLILYI YONDASHUV	768
Toyirov Yunus Alamovich, Nazarov Qilich Xolmuradovich	
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ УПРАВЛЕНИЯ КРЕДИТНЫМ ПОРТФЕЛЕМ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	773
Жураева Нодирахон Фузулий кизи	
MILLIY INNOVATSION TIZIMDA FAN TA'LIM VA ISHLAB CHIQRISH O'ZARO UYG'UNLIGI	779
Uzaydullayev Sherzod Shukurullayevich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIDA INNOVATSIYALARNING AHAMIYATI VA ULARNING TURIZM RIVOJLANISHIGA TA'SIRI	782
To'raboyeva Kimiyoxon O'rozbekovna, Asadov Baxshullo Xasanboy o'g'li	
DAVLAT QARZI VA UNING RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDI IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI.....	786
Alimov Muhammad Yunus Muhammad ali o'g'li	
RAQAMLI BOSHQARUV VA TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMLAR ORQALI MINTAQAVIY OLIY TA'LIM MUASSALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH.....	791
Dilmurodov Zuhridin Do'stmurod o'g'li	
MAHALLA INSTITUTIDA KICHIK BIZNES VA OILAVIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ORQALI KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMLARI	795
Dawletmuratov Adilbay Mirzabaevich	
ME'ROS OBYEKTLARIDA TURISTIK SIG'IMNI MIQDORIY BAHOLASH: NODIR DEVONBEGI MADRASASI MISOLIDA	806
Ikromova Shaxinabonu Ilg'or qizi, Qilichov Muhriddin Husniddin o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ MA'MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR.....	813
Hujamuradov Abrorbek Ro'zimurat o'g'li	
МЕТОДЫ И МОДЕЛИ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ РИСКОВ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ.....	819
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING MOLIVAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA BANK KREDITINING ROLINI OSHIRISH YO'LLARI.....	825
Daniyarov Quwatbay Dáwirxanovich, Tajimuratova Nelufar Vays qizi	

INVESTITSION QURILISH KLASTERI VA UNING FAOLIYATI.....	833
Buriyev Xakim Toshimovich, Usmanov Ilxom Achilovich	
DIVERSIFIKATSIYANING INVESTITSIYA PORTFELI SAMARADORLIGIGA TA'SIRI.....	837
Aktamov Bobirjon Mardon o'g'li	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BOSHQARUV HISOBI TIZIMINI BARQAROR RIVOJLANISH VA RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH MEKANIZMI SIFATIDA TRANSFORMATSIYA QILISH	844
Xojiboyev Muxiddin Shodimuxamedovich	
BARQAROR BANK AMALIYOTLARI VA ULARNING PAST UGLERODLI IQTISODIYOTNI QO'LLAB-QUVVATLASHDAGI ROLI.....	850
Akmal Palvanov, Alisher Kalandarov	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA KAPITAL VA AKTIVLAR MENEJMENTI: BOZOR QIYMATI HAMDA MOLIYAVIY NATIJALARNI KO'P OMILLI BAHOLASH	858
Jumatova Gulzar Mahmud qizi	
TOSHKENTDA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISH: TURIZMNING ATROF-MUHIT VA INFRATUZILMAGA TA'SIRI.....	864
Shakobir Ashirboyev	
РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНОГО ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ПРАВА В РЕГУЛИРОВАНИИ ТРАНСГРАНИЧНОГО ЗАГРЯЗНЕНИЯ.....	873
Шафикова Луиза, Ойбек Камилов	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA KO'P BOSQICHLI ISHLAB CHIQRISH HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH: IXTISOSLASHGAN ISH SCHYOTLARI TIZIMINI JORIY ETISH	883
Babakulova Matluba Kurbannazarovna	
O'ZBEKISTONDA YOG'-MOY SANOATI KORXONALARINI BANK KREDITLARI ORQALI MOLIYALASHTIRISH MASALALARI	887
Azlarova Dilnoza Axrorovna	
BANKLARNING QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDAGI OPERATSIYALARI BILAN BOG'LIQ MUAMMOLARI VA ULARNING YECHIMLARI.....	891
Sultanmuratova Dilrabo Shaylavbekovna	
O'ZBEKISTONDA MAISHIY QATTIQ CHIQINDILAR TIZIMINING HAYOTIY SIKL BAHOLASHI	896
Firas Halawani, Feruza Insavaliyeva	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNING BARQAROR RIVOJLANISHI VA TURIZM BILAN INTEGRATSIYASI	906
Norboyev Sarvar Azodovich	
ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ГЛОБАЛЬНЫХ ЦИФРОВЫХ ПЛАТФОРМ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИНТЕГРАЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦИФРОВЫХ МАРКЕТПЛЕЙСОВ В ГЛОБАЛЬНЫЕ ТОРГОВЫЕ ЦЕПОЧКИ.....	911
Махмутходжаева Луиза Сайфуллоевна	
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY MEKANIZMLARI	917
Absamatov Asqar Ergashovich	
IQTISODIY JARAYONLARNI MODELLASHTIRISHDA EKONOMETRIK USULLARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	921
Faxriddinova Sarvinoz Fazliddinovna	
METHODOLOGY FOR ASSESSING SERVICE SECTOR COMPETITIVENESS AND MULTI-LEVEL INSTITUTIONAL-ECONOMIC MODELING.....	925
Usmonov Maxsud Tulqin o'g'li	
ПРАКТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ВЛИЯНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ НА ВЫБОР ВУЗА АБИТУРИЕНТАМИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	939
Азгарова (Мурадова) Наргиза Улжаевна	
AUDITORLIK FAOLIYATIDA TASHQI SIFAT NAZORATINI TASHKIL QILISH MASALALARI.....	945
I. Qo'ziyev, F. Ochilov	

ISLOM SIVILIZATSIYA MARKAZI AHAMIYATI VA UNING XIZMATLAR SOHASIGA TA'SIRI	950
Salomov Temurbek	
TASHKILOT BOSHQARUVIDA LIDERLIK USLUBLARINING MOHIYATI VA ULARNING TASHKILOT SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	953
Norov Asror Egamberdiyevich, Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich, Erkinov Xusan Xaydar o'g'li	
OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ILMIY-NAZARIY KONSEPSIYASI.....	958
Mattiyev Sodiqjon Qodirovich	

OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ILMIY-NAZARIY KONSEPSIYASI

Mattiyev Sodiqjon Qodirovich

Ma'mun universiteti

“Buxgalteriya hisobi” kafedrası dotsenti v.b.

Email: mattiyev_sodiqjon@mamunedu.uz

ORCID: 0009-0006-2258-4344

Annotatsiya. Maqolada oziq-ovqat xavfsizligining mohiyatini ochib beruvchi metodologik yondoshuvlar tahlil qilingan. Oziq-ovqat xavfsizligi konsepsiyasining shakllanish bosqichlari aniqlangan. Tashkiliy-huquqiy va iqtisodiy mezonlar bo'yicha oziq-ovqat xavfsizligi nazariyasi takomillashtirilgan.

Kalit so'zlar: oziq-ovqat xavfsizligi, oziq-ovqat muammosi, Rim deklaratsiyasi, oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti.

Abstract. The article analyzes methodological approaches that are conditioned by the importance of food security. The stages of the concept of food security were defined. The theory of food security has been improved in terms of organizational, legal and economic criteria.

Key words: food security, food problem, the Rome Declaration, the organization of food and agriculture.

Аннотация. В статье анализируются методологические подходы, которые обусловлены значением продовольственной безопасности. Были определены этапы концепции продовольственной безопасности. Совершенствована теория продовольственной безопасности по организационно-правовым и экономическим критериям.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, продовольственная проблема, Римская декларация, организация продовольствия и сельского хозяйства.

KIRISH

Bugungi globalashuv sharoitida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash har bir mamlakatning iqtisodiy barqarorligi, ijtimoiy farovonligi va milliy xavfsizligini belgilovchi ustuvor strategik yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Aholi sonining ortib borishi, tabiiy resurslardan foydalanish bosimining kuchayishi, iqlim o'zgarishi, suv tanqisligi, yer degradatsiyasi, xalqaro oziq-ovqat bozorlaridagi narx tebranishlari hamda geosiyosiy beqarorlik oziq-ovqat ta'minoti tizimining barqaror faoliyat yuritishiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli oziq-ovqat xavfsizligini faqat qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish hajmini oshirish bilan bog'liq masala sifatida emas, balki iqtisodiy, ijtimoiy, institutsional, ekologik va texnologik omillarni o'zida mujassamlashtirgan murakkab tizimli jarayon sifatida o'rganish zarur.

Oziq-ovqat xavfsizligi tushunchasi mazmunan aholining yetarli miqdorda, sifatli, xavfsiz va iqtisodiy jihatdan qulay oziq-ovqat mahsulotlariga doimiy ega bo'lishini anglatadi. Ushbu tushuncha ishlab chiqarish, qayta ishlash, saqlash, tashish, taqsimlash, import-eksport muvozanati, narx barqarorligi, aholining xarid qobiliyati va oziq-ovqat mahsulotlari sifatini nazorat qilish kabi o'zaro bog'liq jarayonlarni qamrab oladi. Demak, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash ko'p omilli, ko'p bosqichli va kompleks boshqaruvni talab etuvchi ilmiy-amaliy muammo hisoblanadi.

Oziq-ovqat xavfsizligining ilmiy-nazariy konsepsiyasini ishlab chiqish, avvalo, ushbu sohaning nazariy asoslarini aniqlash, asosiy kategoriyalarini tizimlashtirish, xavfsizlik darajasini baholash mezonlarini belgilash hamda uni ta'minlovchi iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirishni taqozo etadi. Mazkur konsepsiya oziq-ovqat tizimining barqarorligi, mahsulot yetishtirish va iste'mol o'rtasidagi muvozanat, ichki bozorning importga qaramlik darajasi, strategik zaxiralar shakllanishi, agrosanoat majmuasining samaradorligi va aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari uchun oziq-ovqat mahsulotlaridan foydalanish imkoniyatlarini nazariy jihatdan asoslashga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Oziq-ovqat muammosini birinchi bo'lib XX asrda braziliyalik olim Joze de Kastro "Ocharchilik geografiyasi" asarida yoritib bergan [1]. Shuningdek, vengeriyalik olim Pal Sharkan tomonidan ham jahon oziq-ovqat muammosi iqtisodiy jihatdan tahlil etilgan [2].

Bugungi kunning muhim ahamiyatga ega vazifalaridan biri global va davlatlar miqyosida oziq-ovqat xavfsizligi masalalarini ko'rib chiqish hisoblanadi. Jumladan, xorijiy mamlakatlar olimlaridan R.Kapone va X.E.Bilalining fikricha, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash imkoniyatlari uchta omil bilan belgilanadi: jahonda mavjud bo'lgan oziq-ovqat yetkazib beruvchilar, aholining daromadlari hamda aholining oziq-ovqat ta'minotidan foydalanish imkoniyati [3]. Shuningdek, D.Greys va Dj.Maxukular tomonidan oziq-ovqat xavfsizligi qishloq xo'jaligi tomonidan ta'minlanadigan o'ziga xos ijtimoiy tovar sifatida ko'rib chiqilgan [4]. Dj.Klep fikricha, oziq-ovqat xavfsizligi to'liq mustaqil ravishda ta'minlanishi kerak. Biroq, zamonaviy global iqtisodiyot uchun xalqaro savdning ahamiyatini hisobga olgan holda, oziq-ovqat xavfsizligi sohasidagi bunday ekstremal hodisa kamdan-kam uchraydi [5]. I.Xolid fikricha, oziq-ovqat xavfsizligi urbanizatsiya, migratsiya, ijtimoiy tenglik va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq bo'lib, bu boradagi rejasiz xatti-harakatlar fuqarolar o'rtasida norozilik va mamlakatlar o'rtasida harbiy harakatlarga asoslangan zo'ravonlik mojarolariga olib kelishi mumkin [6].

S.Bene tomonidan COVID-19 pandemiyasi sharoitida mahalliy va milliy hokimiyat organlari tomonidan o'rnatilgan turli xil cheklovlar natijasida milliy iqtisodiyotdagi uzilishlar (geografik va iqtisodiy izolyatsiya) mahalliy oziq-ovqat tizimlarining ishlash qobiliyatiga ta'sir qiluvchi stressli omillar (korrupsiya, mahalliy ishonchsizlik, mavsumiy tanqislik, yo'qotishlar, narxlarning o'zgaruvchanligi) sifatida talqin etildi va "mahalliy oziq-ovqat tizimlarining barqarorligi" konsepsiyasi ishlab chiqildi. Bunda oziq-ovqat xavfsizligi barcha elementlarni (atrof-muhit, odamlar, resurslar, jarayonlar, infratuzilmalar, muassasalar va boshqalar) qamrab oladi hamda oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish, qayta ishlash, tarqatish, tayyorlash va iste'mol qilish bilan bog'liq ijtimoiy-iqtisodiy hamda ekologik natijalar hisoblanadi [7]. Geografik jihatdan mintaqalarning statistik bog'liqligi va tadqiqot olib borilgan mamlakatlar o'rtasida sezilarli farqlarning mavjudligi global miqyosda oziq-ovqat xavfsizligi konsepsiyasini ishlab chiqishni talab etgan [8].

MDH mamlakatlari olimlaridan N.Kireyevaning fikricha, oziq-ovqat xavfsizligi me'yoriy hayot tarzini olib borish uchun zarur bo'lgan oziq-ovqat mahsulotlari bilan aholining asosiy qismini ta'minlash darajasini bildiradi [9]. V.S.Balabanov va Ye.N.Borisenkolarning fikricha, oziq-ovqat xavfsizligi ishlab chiqarilgan mahsulotlarning sog'liq uchun bezararligini ta'minlagan holda mamlakatning oziq-ovqatga bo'lgan talabini muayyan davrda va iste'mol zaxiralarini yaratish asosida qondirishni kafolatlashdir [10]. K.V.Frolov, A.V.Gordeev, O.A.Maslennikova va boshqa tadqiqotchilar tomonidan oziq-ovqat xavfsizligiga quyidagicha ta'rif beriladi: mamlakat fuqarolarining hayotiy zarur va foydali oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojini kerakli hajm va assortimentda ichki manbalar orqali ta'minlashdir [11].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda oziq-ovqat xavfsizligiga oid xalqaro va mahalliy ilmiy adabiyotlar, FAO, BMT hamda Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlari asosida nazariy va statistik ma'lumotlar yig'ildi. Tadqiqot jarayonida qiyosiy tahlil, tarixiy-retrospektiv yondashuv, tizimli tahlil hamda umumlashtirish usullaridan foydalanilib, oziq-ovqat xavfsizligi konsepsiyasining rivojlanish bosqichlari va zamonaviy tendensiyalari baholandi.

TAHLILLAR VA NATIJALAR

"Oziq-ovqat xavfsizligi" konsepsiyasining rivojlanishini tarixiy-iqtisodiy jihatdan quyidagi bosqichlarga ajratish yoki retrospektiv tahlil qilish mumkin (1-jadval).

1-jadval. Oziq-ovqat xavfsizligi konsepsiyasining rivojlanish bosqichlari¹ [12]

Rivojlanish bosqichlari	Oziq-ovqat xavfsizligi konsepsiyasi
Birinchi bosqich (1940-1960-yillar)	Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi siyosati asosan bug'doy va guruch yetishtirishga va sotishni qayta tiklashga qaratildi. Dunyoda qashshoqlikni yo'qotishga qaratilgan oziq-ovqat yordami dasturlari ishlab chiqildi.
Ikkinchi bosqich (1970-80-yillar)	Oziq-ovqat iste'molining barqaror o'sishini ta'minlash hamda ishlab chiqarish xajmi va narxlar o'zgarishini qoplash uchun asosiy oziq-ovqat mahsulotlarining yetarli jamg'armalarini dunyoda mavjudligi va unga har doim jismoniy va iqtisodiy jihatdan ega bo'lishdir.

1 Manba: muallif ishlanmasi.

Uchinchi bosqich (1990-2002-yillar)	Barcha odamlar o'z oziqlanish ehtiyojlari va shaxsiy hohishlariga binoan hamda faol va sog'lom hayotni ta'minlash uchun yetarli miqdorda xavfsiz va to'yimli oziq-ovqat mahsulotlariga ega bo'lishning jismoniy, iqtisodiy va ijtimoiy imkoniyatlari mavjudligidir.
To'rtinchi bosqich (2009-yildan hozirgi davrgacha)	Barcha insonlar faol va sog'lom hayot kechirish uchun o'zlarining zarur dieta ehtiyojlari va didlariga mos xavfsiz va qimmatli oziq-ovqatga yetarli miqdorda har doim ega bo'lishning jismoniy, ijtimoiy va iqtisodiy imkoniyatlaridir.

Birinchi bosqich (1940–1960-yillar) [13]. Ikkinchi jahon urushi ko'plab mamlakatlarning qishloq xo'jaligiga zarar yetkazdi va oziq-ovqat mahsulotlarining ishlab chiqarish hajmi keskin kamaydi. Ayniqsa, Sobiq Ittifoqning 1950-yildagi qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi 1940-yildagi darajada qayta tiklandi. Natijada qishloq xo'jaligini tiklash va urushda zarar ko'rgan davlatlarning oziq-ovqat importiga bog'liqligini kamaytirish uchun qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat sohasida maxsus xalqaro tashkilot tashkil etish zarurati yuzaga keldi. Oziq-ovqat xavfsizligi va qishloq xo'jaligi muammolari xalqaro tashkilot maydonda muhokama qilina boshlandi. Bu davrda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qishloq xo'jaligi uchun yaroqli bo'lgan tabiiy resurslar hisobga olindi va oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishning zarur darajasiga erishish muammosiga e'tibor qaratildi. Mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligi ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish zaruriyati yuzasidan ko'rib chiqildi, ammo milliy xavfsizlikning ustuvor yo'nalishi sifatida e'tibor berilmadi.

1943-yilda Xot Springsda (AQSH) Birlashgan Millatlar Tashkilotining Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkilotini (Food and Agriculture Organization – FAO) tashkil etish maqsadida 46 ta mamlakat vakillari ishtirokida xalqaro konferensiya bo'lib o'tdi. Bunda milliy qishloq xo'jaligini rivojlantirish va oziq-ovqat mahsulotlari uchun tarif to'siqlarini qisqartirish kabi tavsiyaviy xususiyatga ega bir qator takliflar qabul qilindi. Shuningdek, FAO uchun nizom tayyorlash, uning funksiyalari va vakolatlarini belgilash doirasida vaqtinchalik komissiya tuzildi. Vaqtinchalik komissiya yig'ilishi Vashingtonda ikki yildan ziyod vaqt mobaynida o'tkazildi. 1944-yilda vaqtinchalik komissiya tomonidan konferensiyada ishtirok etgan mamlakat vakillariga FAO nizomining loyihasi taqdim etildi. Nizom loyihasiga aniq belgilangan ikkita nuqtayi nazardan qaraldi. Bir tomondan, kelajakda xalqaro tashkilot ochlikning oldini olish va qishloq xo'jaligini rivojlantirishga, ikkinchi tomondan, statistika organi vazifalarini bajarishga, dunyodagi oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi holati haqidagi ma'lumotlarni to'plash va qayta ishlash, bu tashkilotga a'zo davlatlarga tegishli tavsiyalar berishga xizmat qilishi ko'zda tutilgan edi. Shu bilan birga, ba'zi mamlakatlar o'z manfaatlarini inobatga olgan holda jahon zaxiralarini yaratish va ularni taqsimlash bilan shug'ullanadigan agentlikni tashkil etish istagini bildirishdi. Ammo bu jihat Nizomda aks etmadi.

1945-yilda FAO konferensiyasining ta'sis yig'ilishi Kanadaning Kvebek shahrida bo'lib o'tdi. Ushbu sessiyada vaqtinchalik komissiyaning faoliyatini to'xtatish va Birlashgan Millatlar Tashkilotining Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti Nizomini qabul qilish to'g'risida qaror qabul qilindi. Bunda FAO funksiyalari bilan bog'liq prinsiplar masalalar belgilanmaganligi sababli Sovet Ittifoqi Nizomga imzo chekmadi. Dastlab yangi tashkilotning bosh idorasi Vashingtonda (AQSH) bo'lib, 1951-yilda Rimga (Italiya) ko'chib keldi.

1950–1960-yillarda oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi siyosati asosan bug'doy va g'uruch yetishtirish hamda sotishni qayta tiklashga qaratilgan edi. Bu davrda bug'doyning asosiy eksportchilari bo'lgan mamlakatlar hisobidan dunyoda qashshoqlikni yo'qotishga qaratilgan oziq-ovqat yordami dasturlari ishlab chiqildi.

Ikkinchi bosqich (1970–1980-yillar). 1973-yilda BMTning Bosh Assambleyasida umumjahon oziq-ovqat konferensiyasini o'tkazish zaruriyati bilan boshlandi. Bunday qarorga kelishning asosiy sababi: 1972-yilda noqulay iqlim sharoiti kuzatildi va oziq-ovqat zaxiralarining qisqarishiga olib keldi; 1973-yilda g'alla hosilining kutilmagan darajada pasayishi va narxlarning oshishi jahon oziq-ovqat inqirozini boshlab berdi. Shu munosabat bilan 1974-yilda Italiyaning Rim shahrida 134 ta davlat ishtirokida umumjahon oziq-ovqat konferensiyasi bo'lib o'tdi. Bunda jahon miqyosida tegishli miqdor va sifatda oziq-ovqat yetishmasligi tahdidi, ochlik va to'yib ovqatlanmaslikni tugatish, "oziq-ovqat xavfsizligi" atamasini joriy etish va uni tan olish to'g'risidagi umumjahon deklaratsiyasi qabul qilindi. Umumjahon oziq-ovqat konferensiyasining tavsiyasiga binoan FAOning "Jahon oziq-ovqat xavfsizligi qo'mitasi" tashkil etildi. Shuningdek, "oziq-ovqat xavfsizligi" atamasidan "oziq-ovqat iste'molining barqaror o'sishini ta'minlash hamda ishlab chiqarish hajmi va narxlar o'zgarishini qoplash uchun asosiy oziq-ovqat mahsulotlarining yetarli jamg'armalarini dunyoda har doim mavjudligi" [14] sifatida foydalanish taklif qilindi.

Ikkinchi jahon oziq-ovqat inqirozi davrida (1983-yil) "Jahon oziq-ovqat xavfsizligi qo'mitasi"ning sessiyasi bo'lib o'tdi. Bunda oziq-ovqat xavfsizligi tushunchasi qayta ko'rib chiqildi va kengaytirilgan konsepsiya tasdiqlandi. 1974-yilda tasdiqlangan konsepsiyaga "har doim jismoniy va iqtisodiy jihatdan ega bo'lish" tushunchasi kiritildi. 1985-yildan boshlab oziq-ovqat xavfsizligi konsepsiyasini modifikatsiya qilish, global oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash uchun yetarli zaxiralarni yaratish, mintaqaviy va milliy darajalarni qamrab olgan holda xalqaro strategiyalarni belgilash kabi chora-tadbirlar loyihasi qabul qilindi.

Shunday qilib, birinchi va ikkinchi bosqichlarda jahon hamjamiyati oziq-ovqat xavfsizligi muammosini anglab yetdi. Jahon miqyosidagi siyosat asosan milliy darajaga e'tibor qaratilgan holda olib borildi.

Uchinchi bosqich 1990–2002-yillarni o‘z ichiga oladi. Bu davrda oziq-ovqat xavfsizligini nafaqat global darajada, balki milliy, mintaqaviy, mahalliy va shaxsiy darajada ko‘rib chiqish zaruriyati namoyon bo‘ldi. FAOning 1996-yilgi sammitida “Butunjahon oziq-ovqat xavfsizligining Rim deklaratsiyasi” qabul qilindi. Rim deklaratsiyasida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni inobatga olgan holda oziq-ovqat xavfsizligi tushunchasiga yangi ta’rif berildi. Bunda “barcha odamlar o‘z oziqlanish ehtiyojlari va shaxsiy xohishlariga binoan hamda faol va sog‘lom hayotni ta’minlash uchun yetarli miqdorda xavfsiz va to‘yimli oziq-ovqat mahsulotlariga jismoniy va iqtisodiy jihatdan ega bo‘la olishi” [15] belgilandi. Birinchi marta iqtisodiy, ijtimoiy, tabiiy va iqlimiy jihatlarga bog‘liq muammolar bilan birga qashshoqlik muammosi ham ko‘tarildi. Bundan tashqari, oziq-ovqat xavfsizligi muammosini hal qilish jarayonida butun dunyo hamjamiyati yagona maqsadga birlashishi, ya’ni sayyoradagi har bir insonni oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta’minlashda majmualiy yondashuvlar va muvofiqlashtirilgan harakatlar talab etiladi, degan xulosaga kelindi. Shuningdek, 2015-yilga qadar dunyoda och odamlar sonini 2 martagacha qisqartirish bo‘yicha majburiyat qabul qilindi.

2002-yilgi jahon oziq-ovqat sammitida 179 ta davlatning (73 tasi hukumat rahbarlari) barcha ishtirokchilari Rim deklaratsiyasi doirasida o‘z majburiyatlarini bajarishga sodiqligini yana bir bor tasdiqladilar. 2015-yilga qadar dunyodagi och odamlar sonini qisqartirish barcha darajalarda oziq-ovqat xavfsizligiga erishishning poydevori sifatida e’tirof etildi. Bunda oziq-ovqat xavfsizligi ta’rifiga jismoniy va iqtisodiy imkoniyatdan tashqari ijtimoiy imkoniyat tushunchasi ham qo‘shildi. Jumladan, “barcha odamlar o‘z oziqlanish ehtiyojlari va shaxsiy xohishlariga binoan hamda faol va sog‘lom hayotni ta’minlash uchun yetarli miqdorda xavfsiz va to‘yimli oziq-ovqat mahsulotlariga ega bo‘lishning jismoniy, iqtisodiy va ijtimoiy imkoniyatlari mavjudligidir” [16]. Shuningdek, Butunjahon oziq-ovqat sammiti deklaratsiyasi va uni amalga oshirish bo‘yicha “Harakat rejasi” qabul qilindi. Oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash bo‘yicha majburiyatlarni bajarish uchun doimiy ravishda monitoring faoliyatini yo‘lga qo‘yish zarurligi belgilandi. Bu esa FAO va boshqa xalqaro tashkilotlarning ochiq ma’lumotlar bazasi shakllanishi hamda dunyo miqyosida oziq-ovqat xavfsizligi nuqtayi nazaridan ishonchli ma’lumotlarni olish imkonini berdi.

To‘rtinchi bosqich (2009-yildan hozirgi davrgacha) Rim deklaratsiyasining qoida va majburiyatlarini bajarishga qaratilgan bo‘lib, oziq-ovqat xavfsizligini boshqarishning yangicha shakli namoyon bo‘ldi. Bunga 2008-yilda boshlangan jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sabab bo‘ldi va 2009-yilda Rimda umumjahon sammiti o‘tkazildi. Ushbu sammitda 50 ta davlat rahbarlari va 180 dan ortiq vazirlar ishtirok etdi. Oziq-ovqat xavfsizligini ikki yoqlama yondashuv asosida ko‘rib chiqish joriy etildi: 1) zudlik bilan ko‘riladigan choralar; 2) o‘rta va uzoq muddatli rejalashtirishni qo‘shib olib borish.

Mazkur sammitda oziq-ovqat xavfsizligiga yangicha ta’rif berildi. “Oziq-ovqat xavfsizligi – barcha insonlar faol va sog‘lom hayot kechirish uchun o‘zlarining zarur dieta ehtiyojlari va didlariga mos xavfsiz va qimmatli oziq-ovqatga yetarli miqdorda har doim ega bo‘lishning jismoniy, ijtimoiy va iqtisodiy imkoniyatlaridir” [17]. Bunda oziq-ovqat xavfsizligi konsepsiyasi jiddiy o‘zgarishlarga uchramadi va faqatgina “qimmatli oziq-ovqat” jihatlari bilan to‘ldirildi.

Umuman olganda, kishilik jamiyati taraqqiyotining so‘nggi 25 yillik tarixiga nazar tashlaydigan bo‘lsak, 1990–2015-yillar davomida dunyo bo‘yicha o‘ta qashshoqlik darajasidagi aholi soni 2,3 martaga, rivojlanayotgan mamlakatlarda to‘yib ovqatlanmaydigan aholi qatlami esa 2 martadan ortiqqa kamaygan yoki ijtimoiy-iqtisodiy hayotning qator jabhalarida ko‘plab ijobiy natijalarni kuzatish mumkin.

Lekin, bu kabi natijalar qanchalik ijobiy tavsifga ega bo‘lmasin, jahon aholisining barqaror oziq-ovqat ta’minoti to‘laqonli o‘z yechimini topgani yo‘q. Birinchidan, Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti ma’lumotlariga ko‘ra, hozirgi vaqtda dunyoda 840 milliondan ortiq kishi to‘yib ovqatlanmayapti. Ana shunday sabablar tufayli 160 milliondan ortiq bola bo‘yining o‘sishi, jismoniy va intellektual rivojlanishiga doir kamchiliklardan aziyat chekmoqda [18]. Bu esa ayrim mamlakatlarda oziq-ovqat mahsulotlari bilan jismoniy, ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan ta’minlash imkoniyatlari yetarli darajada emasligini ko‘rsatmoqda. Ikkinchidan, oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining o‘sishi aholi soni o‘shidan ortda qolayotganligidir. FAOning me’yorlariga ko‘ra, 1 ta insonning normal hayot kechirishi uchun yiliga 1 tonna g‘alla iste’moli talab etiladi. Jahon bo‘yicha esa o‘rtacha iste’mol ko‘rsatkichi 400 kgni ham tashkil etmayapti. Ushbu holat oziq-ovqat mahsulotlari ta’minoti yaqin istiqbolda ham global darajadagi muammolar sifatida saqlanib qolishini ko‘rsatadi. Uchinchidan, oziq-ovqat xavfsizligi muammosi global ijtimoiy barqarorlikka tahdid va iqtisodiy makonda siyosiy omil ta’sirini kuchaytiruvchi “katalizator” tavsifiga ega bo‘lmoqda. Buni Yevropa Ittifoqiga kirib kelayotgan qochoqlar va tartibsiz migratsiya oqimi misolida ham yaqqol kuzatish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Albatta, yuqorida keltirilgan qator statistik ma’lumotlar va tahliliy mulohazalar nechog‘lik bizning hayotimizga ham daxldor ekanligi e’tiborimizni tortishi tabiiy. Shu jihatdan, dunyoning qaysi burchagida, ijtimoiy hayotning qaysi jabhasida bo‘lmasin, yuzaga kelgan va o‘z yechimini kutayotgan muammolardan hech qaysi mamlakat

chetda qola olmaydi. Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan yondashuvlar har bir mamlakat uchun milliy xavfsizlikning ajralmas qismi sifatida uning vertikal va gorizontal tuzilmalarida birdek namoyon bo'lishi ko'zda tutiladi.

Bir so'z bilan aytganda, insoniyat o'z tarixiy taraqqiyoti davomida ilk bor global xavfsizlik tushunchasini yoki muammosini ijtimoiy hayotning barcha yo'nalishlarida his qilmoqda. Bunda aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash masalasi alohida o'rin egallab, oziq-ovqat xavfsizligining miqdoriy ifodasi sifatida talqin etilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Кастро Ж. География голода: Сокр. пер. с англ.; ред. Е.А. Араб-огли. – М.: Иностранная литература, 1954. – 387 с.
2. Шаркань П. Мировая продовольственная проблема: Сокр. пер. с венгр.; науч. ред. В.В. Милосердов. – М.: Экономика, 1982. – 216 с.
3. Roberto Capone, Hamid El Bilali, Philipp Debs¹, Gianluigi Cardone, Nouredin Driouech. Food System Sustainability and Food Security: Connecting the Dots// Journal of Food Security. – Newark: № 2 (1), 2014. - pp. 13-22. <http://pubs.sciepub.com/jfs/2/1/2/>
4. Delia Grace, George Mahuku, Vivian Hoffmann, Christine Atherstone, Hari D. Upadhyaya, Ranajit Bandyopadhyay. International agricultural research to reduce food risks: case studies on aflatoxins// J. Food Security. - № 7, 2015. - pp. 569-582. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12571-015-0469-2>
5. Jennifer Clapp. Food self-sufficiency: Making sense of it, and when it makes sense// J. Food Policy. - № 66, 2017. - pp. 88-96. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0306919216305851?via%3Dihub>
6. Iram Khalid. Food Security: Understanding Pakistan's National Security Concerns// Journal of Political Studies. - Special Issue, 2018. - pp. 121-132. http://pu.edu.pk/images/journal/pols/pdf-files/10_spec_18.pdf
7. Béné, C. Resilience of local food systems and links to food security – A review of some important concepts in the context of COVID-19 and other shocks// J. Food Security. - № 2, 2020. - pp. 805–822. <https://doi.org/10.1007/s12571-020-01076-1>
8. Matthew Cooper, Molly Brown, Meredith Niles, Moataz Elqadi. Text mining the food security literature reveals substantial spatial bias and thematic broadening over time// J. Global Food Security. – № 26, 2020. – pp. 1-11. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211912420300468>
9. Киреева Н., Санинский С. К вопросу о продовольственной безопасности России// Международный сельскохозяйственный журнал. – М.: 2016, № 3. – С. 59-63.
10. Балабанов В.С., Борисенко Е.Н. Продовольственная безопасность: международные и внутренние аспекты. – М.: Экономика, 2002. – С. 22.
11. Безопасность России (Раздел 2)/ К.В.Фролов, А.В.Гордеев, О.А.Масленникова и др. – М.: Знание, 2001. – С. 101.
12. Богданов С.М. Продовольственная безопасность: исторический аспект. – М.: Весь Мир. 2012. – С. 132.; World Food Summit. https://en.wikipedia.org/wiki/World_Food_Summit#cite_note-1; Rome Declaration on World Food Security. <http://www.fao.org/docrep/003/w3613e/w3613e00.HTM>; World Food Summit: five years later. http://www.fao.org/docrep/MEETING/005/Y7461e.HTM#P26_1860; Second International Conference on Nutrition (ICN2). <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/Meeting/018/k6050r.pdf> kabi manbalar asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.
13. Богданов С.М. Продовольственная безопасность: исторический аспект. – М.: Весь Мир. 2012. – С. 132.
14. World Food Summit. https://en.wikipedia.org/wiki/World_Food_Summit#cite_note-1
15. Rome Declaration on World Food Security. <http://www.fao.org/docrep/003/w3613e/w3613e00.HTM>
16. World Food Summit: five years later. http://www.fao.org/docrep/MEETING/005/Y7461e.HTM#P26_1860
17. Second International Conference on Nutrition (ICN2). <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/Meeting/018/k6050r.pdf>
18. WHO World Health Assembly. <https://www.who.int/about/governance/world-health-assembly>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 5 (2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>